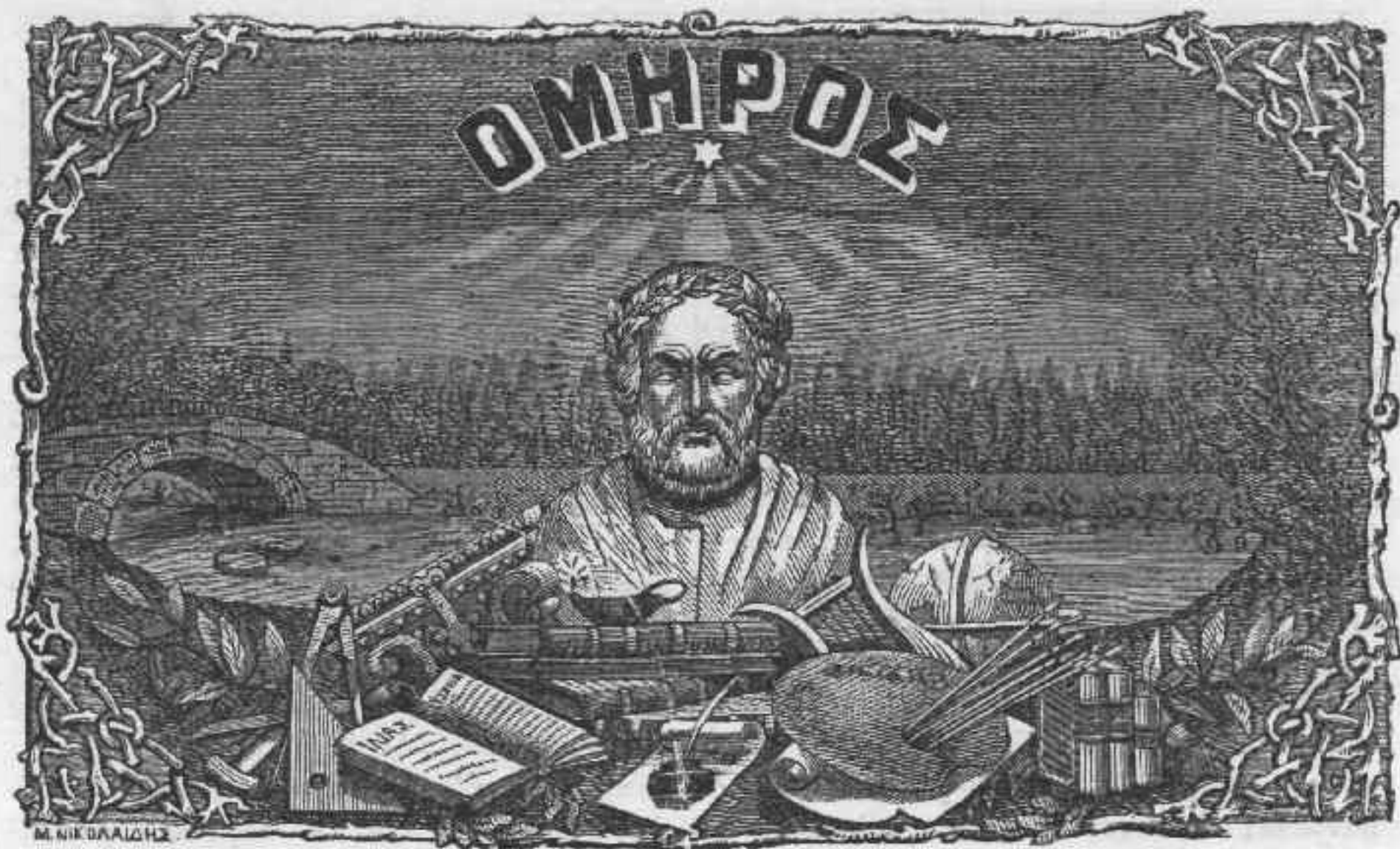

ΟΜΗΡΟΣ

Ἔτος Β'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ 1874.

Φυλ. Γ'.

Ἐν ΡΑΠΛΩ (ἐπαρχία Γενεύης).
τῇ 26 Αὐγούστου 1874.

Κύριε Διευθυντά,

Προθυμοποιουμένη νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἔδωσα τῷ Κ. Βουτζινᾷ ὑπόσχεσιν τοῦ νὰ δημοσιεύσω διὰ τοῦ «Ὀμήρου» ἀνέκδοτον ἔργον μου, σὰς στέλλω τὸν βίον τοῦ Σισμὸν-δῆ. Συνήθως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἀνατολῇ ἔχουσιν ὅλως ἀνακριβεῖς ἰδέας περὶ τῶν συγγραφέων τῆς Δύσεως· διὸ δὲν ἔκρινα ἄσκοπον νὰ καταστήσω γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώσας ὑμῶν ἓνα τῶν κυριωτέρων ἱστορικῶν τῆς Δύσεως. Ἐκ τούτου δ' ἀφορμὴν λαμβάνουσα ἐκθέτω τινὰς σκέψεις μου περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Γαλλίας καὶ τῶν συγγραψάντων περὶ αὐτῆς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789.

Δέχθητε κτλ.

ΔΟΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ

πριγκηπέσσα Κολτζὴρ Μασσάλσκυ.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ')

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ.

ΣΙΣΜΟΝΔΟΣ ΔΕ ΣΙΣΜΟΝΔΗ.

« *Monsieur de Sismondi est l'un des hommes qui ont le plus honoré les lettres.* »
(Mignet)

Ἐν τῇ μᾶλλον ἀγροτικῇ παρὰ τῇ Γενεῇ τοποθεσίᾳ ὁ ὁδοιπόρος δὲν ἔχει πλέον παρ' ἑαυτῷ τὸ διαυγὲς κάτοπτρον τῆς λίμνης Λερμάν. Ὁ φαιόχρους Ἄρβης (Arve) καταπίπτων ἐκ τῶν ἀενάων πάγων τοῦ Chamois κατέρχεται μετὰ πατάγου ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἱεῶν, κάτωθεν τοῦ μικροῦ Σαλῆθ, ἔνθα συμβάλλει μὲ τὸν κυανόχρουν Ροδανόν. Θέσεις τερπναὶ διαδέχονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ἐρείπια τῶν ὀχυρωμάτων. Ἐκεῖθεν βλέπει τὴν καλλίσχον λίμνην, τὸ Γουρζ, τὸ ὄρος Vuache, τὸ ὄρος Sion

καὶ τὰ δύο Σαλέβ. Ὁ εὐκνήης καὶ καλ-
λιδένδρος βοτανικὸς κήπος ἐκτείνεται ὑπὸ
τὸν προμαχῶνα τοῦ Πίνου. Προχωρῶν ἔτι
μᾶλλον ἀπαντᾷ δενδροφυτείας καστανεῶν,
καὶ περαιτέρω τάφους, ὧν ἡ πένθιμος ὄψις
ἐκλείπει ἐν μέσῳ τῆς ἀνθούσης χλόης. Ἐν-
θεν μὲν ἴστανται αἱ ἀπόκρημνοὶ ὄχθαι τοῦ
Ροδανοῦ καὶ τὰ ὑψώματα τοῦ ἀγ. Ἰωάν-
νου· ἔνθεν δὲ οὐρανόμηκες κωδωνοστάσιον
ἐγείρεται ἐν μέσῳ τοῦ ὠραίου καὶ εὐρυ-
χώρου λειμῶνος τοῦ *Plain Palais*, τοῦ
ὑπὸ φιλυρῶν καὶ πτελεῶν περιβαλλομένου.
Δεξιόθεν τὸ Σαλέβ ἐκτείνει τοὺς τρεῖς
κλάδους αὐτοῦ διατεμνομένους ὑπὸ ἐγκαρ-
σίων κοιλάδων. Ἡ «Κλεισώρεια τῆς Κλί-
μακος» (*le pas de l' échelle*) ἀποτελοῦσα
βαθμίδα· ἐπὶ τοῦ βράχου γεγλυμμένης,
φέρει εἰς τὸ «*Creux du monclier*» τὸ διαι-
ροῦν τὰ δύο Σαλέβ. Τὸ *Balme du Démon*,
κορυφὴ ἀπόκρημνος τοῦ μεγάλου Σαλέβ,
διασχίζει ὑπερηφάνως τὰ νέφη.

Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους κεῖται
πολίχνιον, ὅθεν φαίνονται τὰ ἐρείπια τοῦ
φρουρίου Μορνέξ, ἐγειρομένου ἐπὶ γηλόφου,
παρὰ τὴν γυμνὴν καὶ ὑπὸ πολυαριθμῶν ἀνω-
μάτων ρωγμῶν διασχιζομένην πλευρὰν τοῦ
μικροῦ Σαλέβ. Ἐνταῦθα τὰ πάντα εἰσὶν ἡ-
ρεμα καὶ τερπνά. Μικρὸν ρυάκιον μορμουρίζον
ἐπὶ τῶν χαλίκων διαιρεῖ τὸ χωρίον *Chêne* εἰς
δύο μέρη, τὴν συνοικίαν τῶν καθολικῶν καὶ
τὴν τῶν διαμαρτυρομένων. Ὀλίγον περαιτέ-
ρω ὁ *Foron*, ρυαξ ἀσήμαντος, ὀρίζει τὴν ἐ-
παρχίαν τῆς Γενεύης ἀπὸ τὴν τῆς Σαβοΐας.

Δύο τάφους βλέπει τις ἐν τῷ νεκροτα-
φείῳ τοῦ χωρίου, τὸν τοῦ ζωγράφου *Saint*
Ours, καὶ τὸν τοῦ Σισμόνδου δὲ Σισμόνδη,
τοῦ φιλοπόνου ἐκείνου ἱστορικοῦ, αὐτινος
τὰ ἔργα τιμῶσι σήμερον τὴν πατρίδα του.
Ἀναγινώσκουσα τὸν Ἰωάννην δὲ Μϋλλερ
πολλάκις παρέβαλον τὸ βιβλίον του πρὸς
τὰς ἀνουσίους ἐκείνας ἱστορικὰς συλλογὰς,
ἐν αἷς αἱ δυναστεῖαι καὶ οἱ ἡγεμόνες παρέρ-
χονται ἐνώπιον τοῦ ἀναγνώστου οὐδόλως
διδάσκουσαι αὐτὸν τὰς ιδέας, τὰ αἰσθή-
ματα καὶ τὰ παθήματα τῶν ἐθνῶν. Ἡ
ἀξία ὁμῶς τοῦ βιβλίου τοῦ Μϋλλερ προ-

έρχεται, ὥς φρονῶ, ἐκ τε τοῦ θέματος,
ὅπερ ἐξελέξατο, καὶ ἐκ τῶν ἀρετῶν τοῦ
συγγραφέως. Τῶντι κατὰ πόσον ἡ ἱστορία
τῶν ἐθνῶν ἐστὶ διδακτικωτέρα καὶ δραμα-
τικωτέρα τῆς τῶν δυναστειῶν. Πόσον καθη-
δύνεται τις ἀναμνησκόμενος τὸν Ἑλβε-
τικὸν λαὸν, γεννηθέντα ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ
βοσκοῦ, χρώμενον, ὥς ἄλλος Δαβίδ, τῇ
σφενδόνῃ καὶ τῷ ροπάλῳ, αὐξάνοντα ἐν
μέσῳ τῶν ἐρημικῶν χωρῶν τῶν Ἀλπεων,
καὶ τέλος μετὰ μακροῦς ἀγῶνας μεταξὺ
τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἀναδεικνυόμενον!

Ἄλλ' ἂν μετὰ τοῦτο ἐλάβανον ἱστορίαν
τινὰ τῆς Γαλλίας τοῦ *Mézeray*, τοῦ *Velly*
ἢ τοῦ *Anquetil*, ὅποια θλιβερά μελαγχολία
κατελάμβανε πάρχυτα τὸν νοῦν μου! Ποίαν
ὠφέλειαν ἡδυνάμην νὰ καρπωθῶ μανθά-
νουσα ἐπακριδῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων
τοῦ Κλοβῆ, τοῦ πρώτου καθολικοῦ ἡγεμό-
νος, τὸν ἀριθμὸν τῶν γυναικῶν, αἱ ὁ Ἅγιος
Καρλομάγνος ἔτρεφεν ἐν τῷ γυναικωνίτῃ
αὐτοῦ εἰς *Aix-la-Chapelle*, τὸ ὄνομα τῶν
πνευματικῶν τῶν ἔργον ἐχόντων νὰ φραγ-
γελόνωσι τὸν ἅγιον βασιλέα Λουδοβίκον Θ',
τὰ νηπιώδη συμβεβηκότα τῆς παραφροσύ-
νης Καρόλου τοῦ ΣΤ', καὶ τοὺς χαριεντι-
σμοὺς τοῦ αἰμοχαροῦς Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ'.
Εἰς μάτην ἀνεζήτουν εἰς τὴν ἄχαριν ἐκείνην
ἱστορίαν ψυχὴν, ζωὴν, ἔθνος, ἐνὶ λόγῳ,
οἷον εὕρισκον εἰς τὸν Ι. δὲ Μϋλλερ. Ἀ-
κουσα ἀνεμνησκόμενην τοὺς μεγάλους ἐ-
κείνους ἱστορικοὺς τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ὑπὸ
τοῦ πνεύματος τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευ-
θερίας ἐμπνευσθέντας, ὧν ἐκάστη σελὶς
διεγείρει ἐν τῇ ψυχῇ τὴν ιδέαν τῶν ἀρ-
ρενωπῶν πράξεων καὶ τῶν εὐγενῶν αἰ-
σθημάτων. Ἀναντιρρήτως ὁ Σισμόνδος ὑπὸ
φιλολογικὴν ἐποψίν ἐστὶ πολλῶ ὑποδεέστε-
ρος τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰω. Μϋλ-
λερ. Ἡ μέθοδος ὁμῶς αὐτοῦ συνάδει πρὸς
τὰς ὑγιεῖς τῆς ἱστορίας παραδόσεις. Δὲν
εἶναι, ὅχι, μονότονος χρονογράφος ἀνουσίων
συμβάντων δυναστειῶν καὶ κολακευτικῶν
διηγημάτων. Ἰνώσκει νὰ ἀπεικονίζῃ ζωηρῶς
τὰ ἔθνη, ὧν τὴν ἱστορίαν ἀφηγεῖται, τὰς δὲ
τετριμμένας ἀηδίας τῶν αὐλικῶν ἱστοριο-

γράφων ἀντικαθιστᾶ ἐν αὐτῷ κρίσις πεφωτισμένη. Τὸ κατ' ἐμέ, σεμνυνομένη ὡς ἀνθήκουσα εἰς ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον τῶν διαδόχων Ἰωάννου τοῦ ΚΓ', καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ΣΤ', καθηδύνομαι εὐρίσκουσα τὸν Σισμόνδην ὅλως ἐλεύθερον τῶν προλήψεων τοῦ μεσαιῶνος. Αἱ προλήψεις αὗται καθιστῶσι τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς τῆς Δύσεως ἀναιδεῖς κόλακας τῶν ρωμαίων ἐκείνων ἐπισκόπων, ὧν ἕνεκα τοσοῦτον ἐχύθη αἷμα καὶ τοσαῦτα ἔρρευσαν δάκρυα. Τὸν συγγραφεᾶ ὅμως τῆς Γενεύης δὲν πτοεῖ τὸ στέμμα οὐδὲ ἡ τιάρα. Δὲν ἔχει διπρόσωπον ἠθικὴν, τὴν μὲν διὰ τοὺς λαοὺς, τὴν δ' ἑτέραν διὰ τοὺς δεσπότας αὐτῶν. Δὲν γράφει ὡς αὐλικὸς ζητῶν, ὡς συνήθως συμβαίνει σήμερον, νὰ κολακεύσῃ τὸ παρὸν διαστρέφων τὸ παρελθόν· ἀλλ' ὡς ἀνὴρ οὐδὲν ἄλλο προτιθέμενος ἢ ν' ἀποδώσῃ ἐκάστῳ τὴν δικαιοσύνην, ἣν δικαιοῦται νὰ ἔχῃ καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν ἐπαιτῶν καὶ ὁ ἰσχυρότατος τῶν βασιλέων.

Τὰ ἱστορικὰ ἔργα τοῦ Σισμόνδου διαίρουνται εἰς πολλὰς κατηγορίας. Τὰ μὲν περιλαμβάνουσι περὶ τοῦ ἀρχαίου λατινικοῦ πολιτισμοῦ: *Δοκίμιον περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ Julia Severa* (1). Τὰ δὲ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας, *Ἱστορία τῶν Γάλλων* (2) καὶ *Περὶληψὶς τῆς Ἱστορίας τῶν Γάλλων* (3). Ἄλλα περιέχουσι τὰς περὶ τῆς Ἰταλίας μελέτας αὐτοῦ. *Ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλευθερίας ἐν Ἰταλίᾳ* (4) καὶ *Ἱστορία τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν* (5).

Εἰς τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ συγγράμματα

πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ περὶ κριτικῆς Φιλολογίας ἔργον αὐτοῦ, *Περὶ τῆς φιλολογίας τῆς Μεσημβρινῆς Εὐρώπης* (6) καὶ διάφορα αὐτοῦ ἔργα περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας (7) καὶ περὶ φιλοσοφίας, οἷα *Περὶ Ἐμπορικοῦ Πλούτου*, *Μελέται περὶ τῶν ἠθικῶν Ἐπιστήμων* (8).

Καίτοι ὁ Ἰωάννης Κάρολος Λεονάρδος Σισμόνδος δὲ Σισμόνδης, γεννηθεὶς ἐν Γενεύῃ τὴν 9ην Μαΐου 1773 εἶναι συγγραφεὺς καθ' ὅλα Ἑλβετὸς, συνεδέετο ὅμως ἕνεκα οἰκογενειακῶν ἀναμνήσεων πρὸς τὰ δύο μεγάλα λατινικὰ ἔθνη, ὧν ὑπῆρξεν ὁ εὐσυνεδητὸς ἱστορικός. Ἐκπεσόντες τῆς ἀρχαίας δόξης των οἱ Σισμόνδαι τῆς Πίσσης (9) ἀποκατεστάθησαν εἰς τὸ Δελφινάτον (*Dauphiné*) τὸ 1524. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἠσπάσθησαν τὸ δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων, ἐξωρίσθησαν ἐκ τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', τοῦ θυσιάντος εἰς τὴν μνησικακίαν καὶ τὴν πολιτικὴν τῶν Ἰησουϊτῶν τὴν δραστηριότητα καὶ φιλεργότεραν τοῦ ἔθνους μερίδα (10). Ὁ πρόπαππος τοῦ Σισμόνδου ἐζήτησεν ἄσυλον ἐν Γενεύῃ, ἥτις ἦτο τότε τὸ καταφύγιον τῶν θυμάτων τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς παπωσύνης. Ἡ οἰκογένειά του ἔζη ἐν εἰρήνῃ ἐν τῇ φιλοξένῳ πόλει, μέχρις οὐ ἐξερράγησαν αἱ ταραχαὶ τῆς γαλλ. Ἐπαναστάσεως, ἥς ὁ σάλος ἔφθασε μέχρι τῆς Γενεύης, καὶ τότε ἠναγκάσθη νὰ παρακολουθήσῃ τὴν φεύγουσαν μητέρα του κατ' ἀρχὰς εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἔπειτα εἰς Ἰταλίαν.

Μεταξὺ *Lucques*, *Pistoie* καὶ Φλωρεντίας εἰς *Val de Nievole* κεῖται ἡ εὐφορος χώρα τῆς *Pescia*. Ἡ χλωροφόρος αὕτη πε-

(1) *Peintures semi-historiques des pays Gallo-romaines au moment de l' invasion des Barbares.*

(2) *Paris*, 51 vol. in 80, 1821—1845 « Immense monument » λέγει καὶ αὐτὸς ὁ καθολικὸς Bouillet. Xe édition appr. par la S. Congr de l' Ind ex, art. Sismondi.

(3) *Paris* 1829 3 vol. in 80.

(4) 1852—2 vol. in 80.

(5) 1807—1818—16 vol. in 80.

(6) «Ouvrage plein d' intérêt» λέγει ὁ Bouillet vol. 1815.

(7) 1819.

(8) 1836.

(9) Ὁ Galiffe ἀναφέρει τὴν γενεαλογίαν των μόνον ἀπὸ τῆς ἐν Γενεύῃ ἀποκαταστάσεώς των.

(10) Ὁρα τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ K. Weiss. *Histoire des Réfrigiés Protestans de France.*

διάς, ποτιζομένη ὑπὸ ζωογόνων ὑδάτων καὶ διαιρουμένη εἰς ἴσους σχεδὸν ἄγρους, περιοριζομένους ὑπὸ αἰγείρων, ἐφ' ὧν ἡ ἄμπελος περιτυλίσσει τοὺς εὐκάρπους κλώνάς της, κατέθελξε τοὺς ἐξορίστους τοὺς εἰθισμένους νὰ θεῶνται τὰς ὥρας ὀχθας τῆς Λεμάν. Οἱ λόφοι κατάφυτοι ὑπὸ ὠχρῶν ἐλαιῶν, πορτοκαλλεῶν καὶ λεμονεῶν καλλιφύλλων, τὰ ἐκ λαμπρῶν καστανεῶν κατάφυτα μέχρι κορυφῆς ὄρη παρείχον αὐτοῖς θέαμα, ὅπερ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρωσιν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἑλβετίας. Ἐκεῖ, ἐν τῇ πολυθελγήτρῳ κοιλάδι τῆς *Valchiresa*, ὁ Σισμόνδης ἡσθάνθη πᾶσαν τὴν λαμπρότητα τῆς γῆς τῆς Ἰταλίας, ἐκεῖ ἠγάπησεν αὐτὴν καὶ συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ ἀφῇ γηθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν δόξαν καὶ τὰ δυστυχήματα αὐτῆς.

Ἵνα λάβῃ τις ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῶν νεολατινικῶν λαῶν, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁποῖα ἦτο ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ἀνέκτροφῇ. Οἱ λαοὶ οὗτοι δὲν ἀνεπτύχθησαν, ὡς οἱ Γερμανοὶ, εἰς τὰ ἐλεύθερα δάση τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἢ ὡς οἱ Σκανδιναυοί, οἱ ἀγέρωχοι ἐκείνοι πρόγονοι τῶν Νορμανδῶν, παρὰ τὰς ὀχθας θαλασσῶν ἀπεράντων. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ Ρώμη μεταδοῦσα αὐτοῖς τὸν πολιτισμὸν οὐδόλως ἐπενήργησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν, τοῦτο δὲ, διότι δὲν μετεχειρίσθη τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸν καίσαρισμὸν, ἵνα μύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν πεπολιτισμένον βίον. Γινώσκω ὅτι ὁ καίσαρις δμοιάζων πρὸς τὴν ἀπόλυτον Ἀσιατικὴν μοναρχίαν, εὕρισκε σήμερον συνηγόρους μᾶλλον ἢ ἦττον ἀφιλοκερδεῖς. Ἀλλαχρῶ ὅμως ἐξέφρασα εἰλικρινῶς τὴν γνώμην μου, διὰτὶ μοι εἶναι ἀδύνατον νὰ συμμερισθῶ τὸν θαυμασμὸν των (1).

Ὁ καίσαρις δὲν ἔπαισεν, ὡς φρονοῦσι, μετὰ τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ πάπας διεδέχθη ἐν Ἰταλίᾳ τοὺς αὐτοκρά-

τορας. Ὁ Καῖσαρ ἦτο συνάμα ἡγεμὼν καὶ μέγας Ποντίφηξ (1), ἐν ὅσῳ δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ νὰ ᾔῃ θεός. Ὁ πάπας ἤθελεν ἐπίσης νὰ συνδέῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν κοσμικὴν δύναμιν, οὐδ' ἀπηξίωσε ν' ἀπαιτῇ τὸ ἀλάνθαστον, τὸ θεῖον τοῦτο προνόμιον. Ὁ καθολικὸς ἄρα καίσαρις ὑπερέβαλλε κατὰ τὰς παραδόξους ἀπαιτήσεις τὸν καίσαρισμὸν τοῦ Δομιτιανοῦ, τοῦ Κορμόδου καὶ τοῦ Ἡλιόγαβλ. Τὰ δύο ταῦτα πολιτεύματα στηρίζονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, συγκεντρούσης εἰς τὸ κράτος πάντα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια τῶν ἀτόμων. Πολλοὶ τῶν σοσιαλιστῶν παρεδέχθησαν τὴν θεωρίαν ταύτην οὐδόλως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὐδέτερον τούτων εἶναι δημοκρατικόν.

Ἵνα τις καλῶς ἐννοήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νεολατινικοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ μελετήσῃ ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Σισμόνδου (2), τοῦ Γιββὼν (3) καὶ τοῦ I. Ἀμπέρ (4) τὴν ἱστορίαν τοῦ καίσαριςμοῦ καὶ τῆς πτώσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Πῶς δύναται τις τῶν νὰ λάβῃ ἀκριβῆ ἰδέαν ἀτόμου τινὸς, ἂν δὲν σπουδάσῃ τὰς παραδόσεις, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς προλήψεις τῶν γονέων του; Τὴν ἀλήθειαν ταύτην τοσοῦτον καλῶς ἐνόησεν ὁ Σισμόνδης, ὥστε συγγράφων τὴν *Ἱστορίαν τῶν Γάλλων*, πρῶτος διέγραψε τὴν σκοτεινὴν εἰκόνα τῆς παρακμῆς τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὴν φθοροποιὸν ἐπιρροὴν τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας· τὰς συμφοράς τῶν πόλεων· τὴν ἐρήμωσιν τῆς χώρας· τὴν καταστροφὴν τῆς ἐλευθέρως καὶ στρατιωτικῆς τάξεως καὶ τὴν ἐξάντλησιν τοῦ δημοσίου πλούτου (1). Οὐδόλως ἄρα πρέπει νὰ ἐκπλήττεται τις, διότι ἡ πτώσις

(1) Ὁ Πάπας φέρει εἰσέτι τὸν τίτλον τοῦ ἀνωτάτου Ποντίφηκος *Pontifex*.

(2) *Tableau de la Chûte de l'empire romain*.

(3) *Histoire de la décadence de l'empire romain*.

(4) *Histoire romaine à Rome*.

(5) *Mignet, Notice sur Sismon-*

(1) Ὁρ. *Il diritto de 1856. Un principe Straniero nella Moldo-Valachia*.

αὕτη κατέλιπεν ἔχνη μεταξὺ τῶν λατινικῶν λαῶν, μάλιστα ὅταν ἀναμνησθῇ, ὅτι ἡ παπυσίνη μετεχειρίσθη τὰ ὀλεθριώτερα μέσα τυρλῆς ὑποταγῆς.

Ὁ Σισμόνδης ὀρθότατα παρετήρησεν, ὅτι, ἂν ἡ πολιτικὴ τῶν παπῶν ἦτο τριαύτη, οἷς νὰ ἐκνευρίξῃ τὰ ὑπήκοα ἔθνη, ἐν Ἰταλίᾳ πορήγαγε πολλῶ σοβαρώτερα ἀποτελέσματα. Ἡ παπικὴ Ρώμη στερηθεῖσα τῶν λεγεῶνων τῶν Καيسάρων, δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρῇ τὴν ἐν τῇ ἰταλικῇ Χερσονήσῳ ὑπεροχὴν αὐτῆς, εἰμὴ διασπείρουσα ἐνδελεχεῖς μεταξὺ τῶν λαῶν διχονοίας. Καὶ τῷδ' ἐντι τὸν σκοπὸν τῆς τοῦτον ἐξετέλεσεν ἄριστα. Ἐπρόστάτευσεν τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἐνόσω εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς, ἵνα χαλιναγωγῇ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Ἀγίου Κράτους προτιθεμένους ν' ἀνακτῇσιν πάντα τὰ προνόμια τῶν Καيسάρων. Ἀφοῦ δ' ἐπικύσεν τοῦ νὰ φοβῇται τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας, ἡ μόνη φροντίς αὐτῆς ἦτο νὰ ὑποθάλῃ τὴν ἀντιζηλίαν τῶν πόλεων πρὸς ὄφελος τῆς κυριαρχίας αὐτῆς. Κατηγοροῦσι τὸν Σισμόνδην δι' ἣν τρέφει πρὸς τὴν παπυσίνην ἀντιπάθειαν, ἀποδίδοντες αὐτὴν ὅτε μὲν εἰς τὰς προλήψεις τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος, ὅτε δὲ εἰς τὴν ἀνατροφὴν, ἣν ἔλαβεν ἐν Γενεύῃ. Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν εἶμαι τῆς αὐτῆς γνώμης. Ὁ συγγραφεὺς τῆς *Ἀναγεννήσεως τῆς Ἐλευθερίας ἐν Ἰταλίᾳ* καὶ τῶν *Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν*, ὥσπερ καὶ ὁ τῆς *Ἱστορίας τῆς Ἰταλίας* ἀπὸ Θεοδοσίου μέχρι Καρλομάγνου (2) ἐνσκήψας ἐμβριθῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου ἐγνώρισεν ἀρκούντως τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ρώμης. Ἄν ὁ Σισμόνδης ἀνεγίνωσκε τὰς ρητορικὰς ἐκεῖνας προδιαθέσεις τὰς ἐν χρήσει ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πονηρᾷ ἐποχῇ ὑπὸ τῶν ψυχρῶν συγγραφέων, δὲν ἤθελε βεβαίως τὰς ἐννοήσαι. Ποῖον τῶντι

ἀποτέλεσμα φέρουσιν οἱ σοφοὶ πολιτικοὶ συνδυασμοὶ οἱ θέλγοντες τοὺς συγχρόνους ἡμῶν; Δὲν διεγείρουσι τὴν ἀγάπην ἡμῶν οὔτε πρὸς τὸν δεσποτισμὸν οὔτε πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ δεσποτισμὸς ἔχει τὰ ἐλαττώματά του, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι πολὺ ταραχώδης! Καὶ δικαία μὲν ἡ ἐλευθερία τῶν πραγμάτων συζήσεις, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησουϊτισμὸς δύναται νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς προόδους τῶν σοσιαλιστῶν.

Ὁ Σισμόνδης, καίτοι συντηρητικώτατος, δὲν ἐγίνωσκε τοὺς ἐντέχνους ἐκείνους τρόπους τοῦ νὰ συνδυάζῃ τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους ἀρχάς. Εἶχε νοῦν ὁξύν, ἀνδρικὸν καὶ πρακτικόν. Αἱ δὲ ἀρεταὶ αὗται ἀποτελοῦσι κατ' ἐμὲ τὴν κυριωτέραν ἀξίαν τῶν διανοητικῶν ἔργων. Ὁ συγγραφεὺς ὁ ἔχων ἰδέας ὠρισμένας καὶ ἐκφράζων αὐτὰς εὐκρινῶς καὶ εὐσυνειδήτως, διεγείρει ἐν ἐμοὶ συμπάθειαν, ἔστω καὶ ἀντιφρονῶν. Οὕτως οἱ Ἰησουῖται τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος μοὶ ἀρέσκουσι μᾶλλον ἢ οἱ τοῦ ΙΘ'., διότι δὲν διατάζουσιν, ὡς οἱ σημερινοὶ, περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς των. Προτιμῶ μάλιστα τοὺς μαθητὰς τοῦ Δομινίκου τῶν τέκνων τοῦ Ἰγνατίου, διότι μεταχειρίζονται τὴν κτηνώδη βίαν μετὰ μεγαλειτέρας εἰλικρινείας, καὶ ἀποφασίζουσι τὸν θάνατον ἄνευ περιφράσεων καὶ ἄνευ τῶν φιλοφρονητικῶν ὑποκρισιῶν, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὸν φρικωδέστερον.

Ὁ Σισμόνδης φαίνεται σύμφωνος πρὸς τὴν γνώμην μου ταύτην. Δι' οὗ καὶ μετ' ἐπιφυλάξεων ἐπαινοῦσιν αὐτόν. Τῶντι, πῶς δύνανται νὰ ἐκφράσωσιν εἰλικρινῶς τὴν εὐνοϊκὴν κρίσιν, ἣν ἔχουσι περὶ τοῦ ἱστορικοῦ, οὗτινος τὰ συγγράμματα ἦσαν ἀπηγορευμένα ἐν Ρώμῃ, περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ κατηγορουμένου ἐπὶ « μεροληψίᾳ κατὰ τῶν βασιλέων καὶ τοῦ κλήρου », περὶ τοῦ οἰκονομολόγου, οὗτινος αἱ σκέψεις ἀντέβαινον πρὸς τὰς τῶν καρδινάλιων τῆς « ἀγίας ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. » Κρίσις τοιαύτη ἤθελε θεωρηθῇ πάντῃ ἀνάρμοστος, ἴσως δὲ καὶ ἐπικίνδυνος. Πόση τῶντι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς μεθόδου τοῦ Σισμόνδη

d i. Ὁ διάσημος ἱστορικὸς τῆς Μαρίας Στουάρτης δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς γνώμης μετὰ τὸν A. Romieu, τὸν συγγραφέα τῆς *Ἐποχῆς τῶν Καيسάρων*.

(2) *Historio Ranieri*.

καὶ τῆς τοῦ κόμητος *de Falloux*, μεταξὺ τῆς *Ἱστορίας τῶν Ἰταλικῶν δημοκρατιῶν* καὶ τοῦ *Βίου τοῦ ἀγίου Πίου τοῦ Ε΄*!

Εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῶν τὴν Ἰταλίαν ἀφορῶντων ἔργων τοῦ σοφοῦ τῆς Γενεύης συγγραφέως, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν περὶ τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ συγγράμματος τῆς φιλολογίας τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν. Ἡ Προβηγκία ἢ Ἰσπανία, ἢ Πορτογαλλία δὲν δύνανται νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὴν γόνιμον χώραν τὴν γεννήσασαν τὸν Δάντην, τὸν Τάσσον, τὸν Βοκκάκιον, τὸν Ἀριόστιν, τὸν Μακιαβέλλην καὶ τὸν Βίκον. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Σισμόνδῃ, ὅπερ ἐκ πρώτης ὕψεως ἤθελεν ἐκλάθει τις ὡς ἔργον καθαρῶς φιλολογικόν, στενώτατα συνδέεται μετὰ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Τοῦτο μαρτυρεῖ τῶντι ὅτι ἡ φαντασία, ἣτις φαίνεται ἱπταμένη πάντῃ ἐλευθέρα τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, ὑπόκειται εἰς σταθεροὺς νόμους προόδου ἢ παρακμῆς κατὰ τὴν κοινωνικὴν τῶν λαῶν κατάστασιν. Ὁ ἡμέτερος αἰὼν ἀπέδειξε τρανώτατα τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν. Ἡ Γαλλικὴ φιλολογία τοσοῦτον ἄγονος ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα τὸν Α΄, ἔλαμψε φαινότατα ὑπὸ τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν τῶν τριῶν τελευταίων Βουρβόνων. Ἐν τῇ ποιήσει ἀνεφάνησαν ὁ Βίκτωρ Οὐγὼ, ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Βερανζέρος, ὁ Ἀλφρέδος δὲ Μουσέ, ὁ Α. δὲ Βιγνῶ. Ἐν τῇ ρητορικῇ ὁ Βερρυέρος, Φουά, Θιέρσο, Δὲ Σέρ (*de Serres*), Μαρτινιάκ κ.λ. ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ὁ *Royer-Collard*, Λαμενζι, Κουζίνος, *Jouffroy* ἐν τῇ ἱστορίᾳ Γυζῶτος, Αὐγουστῖνος Θιερρῶ, Μιγνὲ, *Michelet* ἐν τῇ κριτικῇ *Villemain*, *Sainte-Beuve*, *Gustave Planche* ἐν τῇ μυθιστοριογραφίᾳ, *Georges Sand* καὶ *de Girardin*, Ἰούλιος Σανδῶ, Βαλζάκ, Α. Δουμάς καὶ Εὐγ. Σόης. Πάντες οὗτοι ἀποχρώντως μαρτυροῦσι τὴν γονιμότητα τῆς προνομιούχου ἐκείνης ἐποχῆς. Ἡ δευτέρα αὐτοκρατορία δὲν ὑπῆρξε τῆς πρώτης εὐτυχεστέρα. Παραλείπουσα τὴν ὑπὸ πολιτικὴν ἐποψίν ἔρρεναν τοῦ ζητήματος τούτου, μετὰ βεβαιότητος παραδέ-

χομαι, ὅτι τὸ ἀπεχθὲς ἐκεῖνο κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, ἔπερ τοσοῦτον ἐκακολόγησαν ἀπὸ εἰκοσαετίας, εἶχε τοῦλάχιστον τὸ προτέρημα νὰ ἐξάπτη παραδόξως τὰ πνεύματα καὶ νὰ γεννᾷ ἐξόχους νόας.

Ἀναλαβὼν ὁ Σισμόνδῃς νὰ γράψῃ τὴν *Ἱστορίαν τῶν Γάλλων* ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ τὸν λατινικὸν πολιτισμὸν ἐπὶ χώρας, ἣτις ὑπέστη μεγαλειτέρας μεταβολὰς ἢ ἡ Ἰταλία. Ἡ λέξις *Gallia* παρήγαγεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν Σισμόνδῃν παραδόξους πλάνας. Ἡ εὐρεία ἐκείνη χώρα περιέχει τοσοῦτον ἄλλοιαις φυλάς, τοσοῦτον παντοειδῆ στοιχεῖα ἀπέτελεσαν τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς, ὥστε ὁ τύπος τοῦ γαλλικοῦ χαρακτήρος, ὁ διὰ τῆς ἐπιμιξίας διαδοθεὶς, εἶναι σχεδὸν φαντασιώδης. Ὅποια προφανὴς διαφορὰ μεταξὺ τῶν Κελτῶν τῆς Βρετάνης, τῶν Γερμανῶν τῆς Φλανδρίας, τῶν Βάσκων τῶν Πυρρηναίων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μασσαλίας! Μήπως ἄρα γε δὲν εἶναι εὐκολώτατον νὰ ἀνεύρῃ τις ἐν Γαλλίᾳ τὴν ὁρμητικότητα τῶν Γαλατῶν, τὰς παραδόσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ Καίσαρισμοῦ καὶ ἐμφυτὸν τινα ὁρμὴν τῆς Γερμανικῆς ἀνεξαρτησίας; Τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν συνεχωνεύθησαν μέχρι τοῦδε οὕτως, ὥστε νὰ ἀποτελέσωσιν ἐν ὅλον ἁρμονικόν. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ αἱ ἀξιωματικὸν ἐποχαὶ τῆς Γαλλικῆς ἱστορίας παριστῶσιν ἀλληλοδιαδόχως κλίσεις ἄλλοιαις, αἷς δυσκολώτατα δύναται τις νὰ συνδυάσῃ. Ὅσάκις πρόκειται περὶ θρησκείας ἢ πολιτικῆς, ὁ Γάλλος κηρύσσεται ὅτε μὲν ὑπὲρ τῆς Ἀναμορφώσεως (1), ὅτε δὲ ὑπὲρ τῆς Συστάσεως (2) σήμερον πυρρωνιστῆς, καὶ εὐσεβῆς

(1) Ἀναμόρφωσις (*Réforme*) ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις τῶν διαμαρτυρομένων. Σύστασις (*ligue*) λέγεται ἐν Γαλλίᾳ ὁ περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος γενόμενος συνασπισμὸς τῶν ζηλωτῶν τῆς ρωμαϊκῆς πίστεως κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων. Σ. Μ.

(2) « Καὶ ἐγὼ ἀναφωνῶ κατὰ τὰς περιστάσεις: Ζήτω ὁ βασιλεὺς, ζήτω ἡ Σύστασις (*Lamartine*). »

τὴν ἐπαύριον σφάζων τοὺς ἱερεῖς ἐν ἔτει 1793 καὶ τοὺς ἐλευθερόφρονας ἐν ἔτει 1815, ἐγκρίνων ἀλληλοδιαδόχως τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν 18 τοῦ ὀμυχλώδους (1) ὑπείκων εἰς τὴν «λευκὴν τρομοκρατίαν» μετὰ τὴν «Ἐρυθρὰν τρομοκρατίαν» (2), δίδων προσοχὴν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰς μάλ-
λον ἀντιφατικὰς γνώμας, καὶ κινῶν διὰ τῶν *Μεταλλὰς* (*Variations*) τὸ μειδί-
αμα τῶν πέραν τῆς Μάγχης γειτόνων αὐ-
τοῦ, οἵτινες τρέφουσι μετὰ τῆς Βρεταννι-
κῆς αὐτῶν ἐπιμονῆς τὴν αὐτὴν ἀπέχθειαν
πρὸς τὴν παπωσύνην καὶ τὸν ἀπολυτισμόν.

Ἡ Γαλλία, ἥτις εἶναι τὸ πρῶτον τῶν
λατινικῶν ἐθνῶν, δὲν ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε
νὰ ὀδηγῇ αὐτὰς μετ' ἐπιμονῆς καὶ σταθερό-
τητος εἰς τὴν ὁδόν, ἣν ὀφείλουσι ν' ἀκολου-
θήσωσιν. Οἱ Ἀγγλοκελτοὶ εἶναι πολλῶ
κατὰ τοῦτο εὐτυχέστεροι αὐτῶν, διότι ἡ
Μεγάλη Βρετανία χειραγωγεῖ αὐτοὺς μετ' ἀ-
παραμίλλου σταθερότητος καὶ ἐνεργείας. «Οὐ-
τε τὸν πάπαν, οὔτε τὸν Καίσαρα» τοιοῦτον
εἶναι τὸ ὑπερήφανον σύμβολον τῆς ἀνδρικῆς
ταύτης γενεᾶς, ἥς αἱ σημαῖαι κυματίζουσιν
ἐπὶ πάσης τῆς ὕψηλίου, ἐν Λονδίῳ, ἐν
Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἐν Σίδνεϋ, ἐν Καλκούττᾳ, ἐν
Κουεβέκ, ἐν ταῖς Ἡρακλείοις Στήλαις, ἐν
Μελίτῃ, ἐν Χόγγ-Κόγγ, ἐν χώραις ἀπεράν-
τοις, ἐφ' ὧν οὐδέποτε δύει ὁ ἥλιος.

Ἀναγινώσκων τις τὰ περὶ τῆς Ἱστορίας
τῆς Γαλλίας συγγράμματα τοῦ Αὐγουστίν-
ου Θιερρύ, Γυζώτου, *Michetet*, Ἑρρίκου
Μαρτίνου, οἵτινες, ὥσπερ καὶ ὁ Σισμόνδης,
ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀντιρωμαϊκοῦ
πνεύματος, βλέπει τὴν ὑπάρχουσαν ἑλλει-
ψιν εἰς τὰς καρτερικὰς καὶ εἰλικρινεῖς αὐτοῦ
μελέτας. Λυπεῖται μὴ εὐρίσκων εἰς τὰ συγ-
γράμματα αὐτοῦ «μεγαλειτέραν τέχνην ἐν

τῇ οἰκονομίᾳ, πάθη ἐν τῇ διηγήσει, ποικιλί-
αν ἐν ταῖς εἰκόσι καὶ γλαφυρότητα ἐν τῇ
γλώσσῃ». Ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ αὗται αἱ ἀπα-
θανάτισσαι τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων,
ἦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἴδιαι τῶν Γάλλων,
καὶ ὁ Σισμόνδης δὲν ἦτο Γάλλος!

Τῷ ὄντι οἱ Γερμανοὶ εἰσι σοφώτεροι τῶν
συμπατριωτῶν τοῦ Βολταίρου, οἱ Ἀγγλο-
κελτοὶ ὑπερέχουσιν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτικῇ,
ἀλλ' οὐδεὶς τῶν νεωτέρων λαῶν δύναται
νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτοὺς ἐν «τῇ τέχνῃ
τῆς οἰκονομίας.» Κατὰ τοῦτο δὲ δυνάμεθα
ἴσως νὰ παραβάλωμεν αὐτοὺς «πρὸς τοὺς
ἀρχαίους Ἀθηναίους» (1). Ἀλλ' ἡ φιλο-
λογία αὕτη, ἣν διάσημός τις Γάλλος συγ-
γραφεὺς ἀπεκάλεσε «φιλολογίαν ἄχαριν»
δύναται ἐπὶ τέλους νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν
ὑπεροχὴν ταύτην.

Τινὲς τῶν κριτικῶν μὴ ἀρκούμενοι νὰ ὑ-
ποδείξωσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Γάλλων
τοῦ Σισμόνδῃ τὰς φιλολογικὰς ἑλλείψεις,
περὶ ὧν εἶπον (1), κατακρίνουσιν αὐτὸν ὡς
ἐκ συστήματος καταφερόμενον κατὰ τῶν
βασιλέων τῆς Γαλλίας. Παράδοξον τῷ ὄν-
τι νὰ βλέπῃ τις συγγραφέα συντηρητικώ-
τατον, οἷος εἶναι ὁ Σισμόνδης, κατηγορού-
μενον ἐπὶ ἐπαναστατικαῖς διαθέσεσι! Φρο-
νῶ ὅτι δὲν εἶναι πολὺ δυσχερὲς νὰ δικαιο-
λογήσῃ τις αὐτὸν κατὰ τοῦτο. Οἱ Γάλλοι
ἐθεώρουν ἄλλοτε τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ὑ-

(1) Γνωστὴ εἶναι ἡ περίφημος σύγκρισις
τοῦ Σατωβριάνδου ἐν τῷ *Δοκιμίῳ* περὶ τῶν
Ἐπαναστάσεων, ὅπερ περαινέει οὕτω: «Τοι-
οῦτοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι καὶ τοι-
οῦτοί εἰσιν οἱ σημερινοὶ Γάλλοι.»

(2) Ὁ *Mignet* προσθέτει: «Προτιμότε-
ρον ἦτο τὸ πνεῦμα τοῦ διαμαρτυρομένου
καὶ τοῦ δημοκράτου συγγραφέως τῆς Γε-
νεύης νὰ μὴ παραφέρεται ἐνίοτε τοσοῦτον
αὐστηρῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ καθολικισμοῦ
καὶ τῆς παπωσύνης.» Ἀλλὰ μήπως ὁ *Mi-
gnet* ἐφάνη ἥττον αὐστηρὸς πρὸς τὴν
Μαρίαν Στουάρτην; Ἡ Ἱστορία δὲν εἶναι
σχολεῖον ρητορικῶν προοικονομιῶν.

Ἐπίσης αὐστηρὸς εἶναι καὶ ὁ Τάχιτος.

(1) Ὀμυχλώδης (*brumaire*) ὁ μὴν τοῦ
καλινδρίου τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως
ὁ ἀπὸ 23 ὁκτωβρίου μέχρις 21 νοεμβρίου.
Τὴν 18ην τοῦ μηνὸς τούτου Ναπολέων ὁ
Α' κατέλαβε τὸ Διευθυντήριον. Σ. Μ.

(2) Ἡ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως
τρομοκρατία.

πὸ ἑλως φαντασιώδη ἔποψιν· ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς τῆς Γενεύης οὐδόλως ἠδύνατο νὰ συμμερίζεται τοιοῦτον ἐνθουσιασμόν, ὅστις δὲν ἦτο πάντοτε ἐκούσιος. Δὲν ἐλησμόνει τὰς σκληρότητας Λουδοβίκου τοῦ Θ'. « τοῦ ἀγίου » κατὰ τῶν Ἀλβιανῶν (1) καὶ ἄλλων β.λασφήμων. Ἐπρεπε νὰ ἐξιστορήσῃ Φραγκίσκον τὸν Λ'. « τὸν προστάτην τῶν γραμμάτων » ἀπαγχονίζοντα τοὺς τυπογράφους, καὶ διατάττοντα νὰ καῶσιν ἐν τῇ πυρᾷ οἱ ζητοῦντες τὴν ἐλευθερίαν νὰ λατρεύωσι τὸν θεὸν κατὰ τὰ φρονήματά των· οὐδόλως ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ τὸν ἐπικούριον ἐγώισμὸν Ἑρρίκου τοῦ Δ'. (2), τοὺς καταδικαζομένους τῶν διαμαρτυρομένων ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, οὐδὲ τὰς ἀκολασίας Λουδοβίκου τοῦ Προσφιλοῦς. Οἱ σημερινοὶ Γάλλοι συγγραφεῖς, οἱ τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἔθνους των ἐπιτυχῶς γράψαντες, ἀρκούντως ἀπέδειξαν ὅτι αἱ κρίσεις τοῦ Σισμόνδου δὲν εἶναι πολὺ ἀυστηραί. Καὶ αὐτὸς ὁ Σατωβριάνδος, ὁ ἐπίσημος συνήγερτος « τοῦ θρόνου καὶ τῆς Ἐκκλησίας », οὐχὶ ἄπαξ ἐμιμήθη αὐτὸν ἐν ταῖς Ἱστορικαῖς Μελέταις αὐτοῦ. Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τοὺς πάπας ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς. Ὁ ἱστορικὸς, ὅστις, ἵνα κολακεύσῃ τὰς δυναστείας, δὲν ἀπαξιοῖ νὰ ἀφηγηθῇ « τὴν μυθολογίαν τῶν λαῶν » θέλει ἀείποτε κατηγορεῖσθαι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι δημοκράτης ὡς ὁ Σισμόνδης, ὅτι γράφει ἐπαναστατικῶς (3). Ἀλλὰ μήπως δὲν κατηγοροῦσι τὸν Τάκτιον αὐτὸν ὡς μὴ σεβασθέντα τὴν « ἀρχὴν τῆς ἐξουσίας », διότι περιέγραψε τὰς ἀκολασίας τοῦ Τιβερίου καὶ τὴν μανίαν τοῦ Νέρωνος;

(1) Ἀλβιανοὶ (ἰδίως οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς ἐπαρχίας Ἀλβίας) λέγονται οἱ ὀπαδοὶ διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων ἀναφανειῶν περὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Σ. Μ.

(2) Ὅρα ἐν τῷ Αἰῶνι τῶν Παρισίων τοῦ 1857 τὰ ἀξιόλογα ἄρθρα τοῦ A. Peyrat περὶ Ἑρρίκου τοῦ Δ'.

(3) Γνωστὴ ἡ κατὰ τῆς δικσῆμου Ἱστορίας τῶν Παπῶν καταφορά.

Εἰκοσιτέσσαρα ἐλόκληρα ἔτη ἐδαπάνησεν ὁ Σισμόνδης, ἵνα συγγράψῃ τὴν Ἱστορίαν τῶν Γάλλων, ἣν ὁμῶς ἀφῆκεν ἡμιτελῆ (1). Ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἔτη εἰργάζετο ὀκτὼ ὥρας καθ' ἑκάστην, ὑποστηριζόμενος ἐν τῇ ὑπερβολικῇ ταύτῃ ἐργασίᾳ « ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ πρὸς τὸ καλὸν ἔρωτος. » Νυμφευθεὶς μετὰ τῆς κυρίας Ἀλλὰν ἐν ἔτει 1819, κατόκησεν ἐν τινὶ ἐξοχικῇ οἰκίᾳ, ἣν ἠγόρασεν ἐν τῷ χωρίῳ *Chêne*, ὅπου ἔζησεν ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔτη προσφέρων τοῖς πᾶσι φιλοξενίαν ἐγκάρδιον « καὶ πρὸ πάντων πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἐνεκα τῆς ἐλευθερίας ἀπεμακρύνοντο τῆς πατρίδος των, ἀπολαύων μεγάλης καὶ ἀληθοῦς φήμης, δι' ἣν οἱ κάτοικοι τῆς Γενεύης μεγάλως ἐσεμνύνοντο » (2). Δὲν ἐδειξεν ὁμῶς καὶ πρὸς τὸν Λουδοβίκον Ναπολέοντα τὴν συμπάθειαν, ἣν πρὸς τοὺς ἐξορίστους ἔτρεφεν. Εἶδε μετ' ἄλγους ψυχῆς ἐν ἔτει 1838 τὴν Ἑλβετίαν ἐκτεθειμένην εἰς φρικτὸν πόλεμον ἐνεκα συμφερόντων, ἅτινα ἐθεώρει μνηδαμηνά. Κατ' αὐτὸν, τὸ κόμμα τῶν ριζοσπαστῶν ἦτο ἡ κυρία αἰτία τῶν διεγέρσεων, αἵτινες ἐτάραττον τότε τὴν ἡσυχίαν τῆς Ὁμοσπονδίας.

Αἱ ταραχαὶ, αἱ συνταράξεις τὴν Γενεύην ἐν ἔτει 1841, ὅτε τὸ ζήτημα τῶν μοναστηρίων τῆς *Argovie* ἠρέθιζε τὰ πνεύματα ἐδείνωσαν τὴν ὑγείαν τοῦ Σισμόνδου. Καίτοι πάσχων τὸν στόμαχον ὑπὸ καρκίνου, ἐξηκολούθει τὰς μελέτας αὐτοῦ μεθ' ἡρωϊκῆς τωρόντι ἐπιμονῆς. Ἐκλεχθεὶς μέλος τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, τῆς ἀναλαβούσης νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν νέον διοργανισμόν, διέταξε νὰ φέρωσιν αὐτὸν εἰς τὴν συνεδρίαν, ἐνθα ἠθέλησε τὴν 30 Μαρτίου 1842 καίτοι συχνάκις ὑπὸ τῶν πόνων διακοπτόμενος νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος τοῦ 1814 (3), « πρὸς

(1) Ἀπεπερατώθη (ἡ συνέχεια ἀποτελεῖ τὸν 31ον τόμον) ὑπὸ τοῦ *Amédée Renée*.

(2) *Mignet, Notice*.

(3) « Τὸ πολίτευμα τοῦ 1814 εἶχεν ἀριστοκρατικὸν τινα τύπον, ὡς, πάντα τὰ

βελτίωσιν τοῦ ὁποίου εἶχε φρονίμως συνδράμει, εἰς τὰ δημοκρατικά συνέδρια, μετὰ τοῦ Στεφάνου Δυμόντου (1) τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου τῆς Γενεύης· τοῦτο ἐξήντησε τὰς δυνάμεις του, καὶ τὴν 25 Ἰουνίου 1842 ἡ Γενεὴ ἀπώλεσεν ἐν τῶν ἐνδοξοτέρων αὐτῆς τέκνων.

ΔΟΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

ΚΕΡΑΜΕΥΤΙΚΗ.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΛΓΓΕΙΩΝ.

Ἡ γένεσις τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γραφικῆς τέχνης προεκάλεσε συζητήσεις ἀγόνους, αἵτινες ἐδύναντο ν' ἀποδειχθῶσιν ἐπωφελεῖς, ἐὰν ἀντὶ ν' ἀνοίγωσι τὰ βιβλία, ἡρώτων τὰ μνημεῖα. Ὁ ῥίπτων βλέμμα ἐπὶ τῆς μετριωτάτης συλλογῆς ἀρχαίων ἀντικειμένων, ἐκ τιμαλφῶν λίθων, ἐξ ὀρειχάλκου, ἐξ ἐλέφαντος, ἐκπλήσσεται ἐκ τῆς συστηματικῆς χρήσεως, ἣν οἱ πάλαι τεχνῖται ἐποίουν μελῶν τινῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ ζώου, ἵνα δώσωσι ζωὴν εἰς τὰ τῆς καθημερινῆς χρήσεως πράγματα. Ἡ μέριμνα αὕτη τοῦ ἐμφυχοῦν, τοῦ προσωποποιεῖν τὴν νεαρὰν φύσιν, ὑπερισχύει πάσης ἄλλης. Ἴδε τὸν χρυσοῦν ἐκείνον ὄρμον, τὸν κεκοσμημένον διὰ τοῦ προσωπείου τοῦ Σειληνοῦ, τὰ ἐνώτια ἐκεῖνα τὰ παριστῶντα ἱπτάμενον Ἑρωτα ἢ Γανυμήδην ἀναρπαζόμενον ὑπὸ τοῦ αἵετος τοῦ Διὸς, τὴν καλαμίδα ἐκείνην τὴν ἐστεμμένην διὰ προτομῆς τῆς Ἀφροδίτης ἢ διὰ παλάμης. Τάχα ὁ καλλιτέχνης προδήλως δὲν προέθετο ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ καλὸν ἀντὶ τοῦ χρησίου, τὸ πνεῦμα ἀντὶ τῆς ὕλης; Ἐνταῦθα κεφαλαί

ἵππου ἢ ἡμιόνου κοσμοῦσι τὰς χεῖρας πίθηκος, ἐκεῖ κεφαλὴ κριοῦ ἀποτελεῖ τὴν ῥάβδωσιν τῆς χειρίδος δεπάστρου ἢ τὴν δραγμὴν κατόπτρου ἔχοντος σχῆμα ποδὸς αἰγάγρου. Προκειμένου ν' ἀνευρεθῇ ὁ λόγος λαβίδος κύστου ποιοῦναι σκολιδά ἔργα ζωδίων (*figures*) ἐχόντων συμπεπλεγμένους τοὺς βραχίονας ἢ ἀκροβάτου κυβιστῶντος. Τὰ σταθμά τοῦ ζυγοῦ, ἵνα ὦσι μᾶλλον ἀπαράβια, παριστῶσι προτομὰς θεῶν καὶ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων· κεφαλαὶ κύκνων, ἐχόντων εὐκαμπτον καὶ χαρίεντα τὸν αὐχένα, συνενοῦσι τὴν ἐπιλαβὴν ἀγγείου πρὸς τὸ σῶμα, δάκτυλος κυρτωμένος ἀντικαθιστᾷ τὸν ἀρτῆρα, κωμικὸς δὲ καὶ χαίνων λέων κοσμεῖ τὸν ῥυμὸν ἀμάξης ἢ τὸ στόμιον τῆς ὑδρορρίζας.

Ὁ Κ. Φρειδερίχος, ὃν ὁ θάνατος ἀφῆρπασεν ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ εἰς τὸν κατάλογον τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου ἀφιέρωσε σελίδας τινὰς χαριέσσας πρὸς τὴν ῥοπὴν ταύτην τῆς γραφικῆς τέχνης. Εἰς τὸ πόνημά του ἐδύνατό τις νὰ δώσῃ μεγαλειτέραν ἔκτασιν, ν' ἀπλοποιήσῃ αὐτὸ δι' ἀναλόγων ἔργων, διὰ νέων ἀντιπαράθεσεων, δίχως νὰ προσθέσῃ οὐσιωδές τι, οὐδὲ νὰ μεταβάλλῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς σπεύδομεν νὰ ἐξετάσωμεν ζήτημα ὁμογενὲς οὐχ ἥττον ἐνδιαφέρον, τὸ δὲ ζήτημα τοῦτο θὰ ἐπιχύσῃ ἀπροσδόκητον ὥς ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν ἐπιτηδευμάτων τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ ἴσως ἡμῖν νὰ διδῶμεν τὸ μυστήριον τεχνικῶν τινῶν μεθόδων, εἰς ὃ εἰσέτι δὲν κατῴρθωσαν νὰ εἰσδύσωσιν.

Α'.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τὴν ἐμφυτον ἐκείνην τῆς ποιήσεως αἴσθησιν, ἥτις τυγχάνει ὁ κλῆρος τῶν νέων πολιτισμῶν. Ὅλος ὁ βίος αὐτῶν ἦν ποιητικῶς ὀργανισμένος· ἐντεῦθεν δ' ἡ ἀνάγκη ἐκείνη, ἡ παρὰ πολλοῖς τῶν σοφῶν ἀνεξήγητος, τοῦ ν' ἀνάγωσιν εἰς τὴν τάξιν φυσικῶν ἀτόμων τὰ τῆς καθημερινῆς χρήσεως ἀντικείμενα, νὰ περιάπτωσι σῶμα,

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἀλλὰ μετεβλήθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον. *A. Morin Histoire Politique de la Suisse. 11—265.*

(1) *Mignet-Notice.*

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ.)